

NANCY FRASEROVÁ
AXEL HONNETH

Přerozdělování nebo uznání?

ediční řada
FILOSOFIE
A SOCIÁLNÍ
VĚDY

FILOSOFIA - ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ
nakladatelství Filosofického ústavu AV ČR

Omlouvám se za podtrhaný text – toto byl nejméně podtrhaný a popsaný text, který jsem našla v knihovně. Můj vlastní je bohužel také hodně opoznámkovaný.

I. Přerozdělování nebo uznání? Kritika omezené spravedlnosti

Začnu terminologickou otázkou. Pojmy „přerozdělování“ (*redistribution*) a „uznání“ (*recognition*) mají, tak jak je zde používám, určité filosofické a určité politické pozadí. Filosoficky se vztahují k normativním paradigma-
tům, která rozpracovávají političtí teoretici a morální filosofové. Z politického hlediska jsou spjaty s řadou nároků, které ve veřejné sféře vznášejí političtí aktéři a sociální hnutí. Obě perspektivy vyžadují určité objasnění.

Jakožto filosofické pojmy mají pojmy „přerozdělování“ a „uznání“ odlišný původ. „Přerozdělování“ pochází z liberální tradice, zvláště z její anglo-americké větve pozdního 20. století. V sedmdesátých a osmdesátých letech byla tato tradice podstatně rozšířena, když „analytičtí“ filosofové, jako John Rawls a Ronald Dworkin, rozvinuli náročné teorie distributivní spravedlnosti. Tím, že se pokoušeli vytvořit syntézu tradičně liberálního zdůraznění individuální svobody a egalitarismu sociální demokracie, předložili nové koncepce spravedlnosti, které mohly odůvodnit socioekonomické přerozdělování.⁴

Naproti tomu pojem „uznání“ má svůj původ v Hegelově filosofii, konkrétně ve fenomenologii ducha. V této tradici uznání označuje ideální reciproční vztah mezi subjekty, v němž každý nahlíží druhého jako sobě rovného a zároveň jako od sebe odděleného. Tento vztah je pokládán za to, co konstituuje subjektivitu; člověk se stává individuálním subjektem jen tím, že uznává druhý subjekt a že je tímto druhým subjektem uznáván. Proto „uznání“ implikuje onu hegelovskou tezi, která

4/ Srv. zvláště Rawls, J., *Teorie spravedlnosti*. Přel. K. Berka. Praha, Victoria Publishing 1995, a Dworkin, R., *What is Equality? Part 2: Equality of Resources*. *Philosophy and Public Affairs*, 10/4 (Fall 1981), s. 283–345.

byla stále znovu stavěna proti liberálnímu individualismu, totiž že sociální vztahy předcházejí individuím a že intersubjektivita má přednost před subjektivitou. Navíc je uznání v protikladu k přerozdělování obvykle přičítáno „mravnosti“, která stojí proti „morálce“, což znamená, že napomáhá substanciálním účelům sebeuskutečnění a dobrého života, a stojí proti „správnosti“ procedurální spravedlnosti. Teorie uznání, která byla existencialistickými mysliteli se vši pečlivostí vypracována již v polovině 20. století, momentálně zažívá renesanci. Novohegelovci, jako Charles Taylor a Axel Honneth, ji činí ústřední částí oněch druhů normativní sociální filosofie, které chtějí uplatňovat „politiku diference“.⁵

Z hlediska filosofie proto výrazy „přerozdělování“ a „uznání“ tvoří svérázný pár. Údělem obou je být pravděpodobně odmítnut přívrženci té které druhé strany. Mnoho liberálních teoretiků distributivní spravedlnosti tvrdí, že je teorie uznání nepřijatelně komunitaristicky

5/ K Hegelovu pojmu uznání srv. kapitolu *Fenomenologie ducha*: „Samostatnost a nesamostatnost sebevědomí: panství a rabství“. Důležitá pojednání, která na ni staví, jsou např.: Kojève, A., *Hegel. Eine Vergegenwärtigung seines Denkens. Kommentar zur Phänomenologie des Geistes, Mit einem Anhang: Hegel, Marx und das Christentum*. 4. Aufl. Frankfurt/M. 1996, zvl. první oddíl, a Honneth, A., *Kampf um Anerkennung. Zur moralischen Grammatik sozialer Konflikte*. Frankfurt/M. 1992, zvl. část I: „Historische Vergegenwärtigung: Hegels ursprüngliche Idee“, s. 11–106. K existencialistické perspektivě srv. Sartre, J.-P., *L'être et le néant: essai d'ontologie phénoménologique*. Paris 1943 (zvl. kapitola „Pohled“); Fanon, F., *Peau Noire, Masques Blancs*. Paris 1952, zvl. „L'expérience vécue du Noir“, s. 108–134; k tomu Beauvoir, S. de, *Druhé pohledy*. Přel. J. Kostohryz a H. Uhlířová. Praha, Orbis 1966. K současným diskusím o uznání srv. Honneth, A., *Kampf um Anerkennung*, c.d.; a Taylor, Ch., *Politika uznání*. In: týž, *Multikulturalismus. Zkoumání politiky uznání s komentářem Amy Gutmannové* (ed.), Stevna C. Rockefellera, Michaela Walzera a Susan Wolfové, s příspěvkem Jürgenův Habermase. Přel. A. Bakešová, M. Hrubec a J. Velek. Praha, Filosofie 2001, s. 41–90. Když Taylor rekonstruoval nároky québeckých nacionalistů jako požadavky uznání, obhajoval je tím, že usilují o společný cíl „kulturního přežití“.

zatížena, zatímco někteří filosofové uznání pokládají distributivní teorii za individualistickou a konzumeristickou. Obě stanoviska navíc vzbudila nesouhlas dalších táborů. Podle myslitelů, kteří se přidržují marxistické tradice, není kategorie distribuce v žádném případě schopna charakterizovat kapitalistickou nespravedlnost v její plné šíři, protože opomíjí výrobní vztahy a není schopna problematizovat vykořisťování, panství a komodifikaci.⁶ Přívrženci poststrukturalistického myšlení zase trvají na stanovisku, že idea uznání v sobě skrývá normalizující předpoklady centrované subjektivity, které maří radikálnější kritiku.⁷

V následujícím textu se pokusím ukázat, že přerozdělování a uznání mohou být i přes svůj odlišný filosofický původ navzájem spojeny. A také načrtnu, že obě představy mohou být chápány tak, aby unikly námitkám svých kritiků.

Na počátku bych nicméně chtěla dát tyto filosofické výklady dočasné do závorky. Přerozdělování a uznání tedy nejprve popíšu z politické perspektivy. Uchopím je jako ideálně typické konstelace požadavků, které jsou v současné době vznášeny ve veřejném prostoru. V tomto ohledu se výrazy „přerozdělování“ a „uznání“ netýkají filosofických paradigmat, ale *populárních pojetí spravedlnosti*, které charakterizují současné konflikty v občanské společnosti. Taková populární pojetí, mlčky předpokládaná sociálními hnutími a politickými aktéry, sestávají z řady souvisejících domněnek o příčinách a možných nápravách nespravedlnosti. Tím, že rekonstruuji populární pojetí přerozdělování a uznání, pokouším se vysvětlit, jak a proč se o těchto perspektivách v aktuálních politických diskusích říkalo, že jsou navzájem protikladné.

6/ Děkuji Eli Zaretskému a Moíše Postonemu, že v našem rozhovoru položili na tento bod velký důraz.

7/ Děkuji Simoně Hollisové a Simonu Critchleyovi, že na tuto skutečnost důrazně upozornili.

1. Anatomie falešného protikladu

Jako populární pojetí jsou přerozdělování a uznání často spojovány s určitými sociálními hnutími. Z tohoto důvodu je politika přerozdělování obvykle stavěna na roveň politice vztážené ke třídám, zatímco politika uznání je řazena k „politice identity“, a ta je zase stavěna na roveň konfliktům týkajícím se genderu, pohlaví, národnosti, etnicity a „rasy“. Tato obvyklá spojení však vedou, jak ještě uvidíme, na scestí. Jednak jsou na jejich základě proudy, které se v rámci feministických, antiheterosexistických a antirasistických hnutí zaměřují na uznání, pojímány tak, jako kdyby reprezentovaly celek; tím se však přehlíží alternativní proudy, které chtějí odstranit formy ekonomické nespravedlnosti, které jsou specifické podle genderu, „rasy“ a pohlaví, tedy nespravedlnosti, jež byly tradičními, třídě zaměřenými hnutími ignorovány. Dále se na jejich základě ponechává stranou dimenze uznání třídních bojů, ačkoli jejich cílem nikdy nebylo pouze přerozdělení bohatství. A konečně, zavedení rovnítka mezi politikou uznání a politikou identity redukuje to, co je, jak ještě uvidíme, pluralitou nejrůznějších druhů požadavků uznání na jediný typ požadavků, totiž na požadavky potvrzení skupinové specifičnosti.

V následujícím textu se proto těmto obvyklým spojením vyhnu. Místo abych přerozdělování provazovala s třídní politikou a uznání s politikou identity, budu každé populární pojetí chápat tak, že jak přerozdělování, tak uznání vyjadřují *specifický aspekt sociální spravedlnosti*, který může být v principu vztážen k poměrům *jakéhokoliv* sociálního hnutí.

Z tohoto pohledu může paradigma přerozdělování zahrnovat nejen třídě zaměřené politické orientace (jako například levicově liberální hnutí *New Deal*, sociální demokracii nebo socialismus), ale také formy feminismu a antirasismu, které zvolily socioekonomickou transformaci nebo reformu jako způsob nápravy gen-

derové nebo rasově-etnické nespravedlnosti. Je tudíž obsáhlejší než politika vztážená ke třídám v konvenčním smyslu. Podobně smí paradigma uznání zohledňovat nejen ona hnutí, která chtějí znovu zhodnotit nespravedlivě znehodnocené identity (jako v případě kulturalisticky zaměřeného feminismu, nacionalismu černé kultury nebo politiky homosexuální identity), ale také dekonstruktivistické proudy, jako homosexuální politiku, kritickou politiku „rasy“ nebo dekonstruktivní feminismus, které všechny odmítají „esencialismus“ tradiční politiky identity. Toto paradigma je tudíž obsáhlejší než politika identity v konvenčním smyslu.

V této perspektivě lze populární pojetí přerozdělování odlišit od populárního pojetí uznání ve čtyřech zásadních ohledech. Za prvé, tato dvě populární pojetí předpokládají odlišné koncepce nespravedlnosti. Pojetí přerozdělování se soustřeďuje na nespravedlnosti, jež definuje jako *socioekonomické a jejichž kořeny spatřuje v ekonomické struktuře společnosti*. Jde tu například o vykořisťování (jestliže si plody naší vlastní práce přivlastňují jiní), o ekonomickou marginalizaci (jestliže je člověku uložena nezáviděníhodná nebo nedostatečně placená práce, nebo je mu vůbec bráněno v přístupu k výdělečné práci) a o zbídačování (jestliže je odpírán přiměřený materiální životní standard). Pojetí uznání je naproti tomu zaměřeno na nespravedlnosti, jež uchopuje jako kulturní a o nichž předpokládá, že jsou *zakotveny ve společenských vzorcích reprezentace, interpretace a komunikace*. Sem patří kulturně podmíněné panství (jestliže jsme podřízeni interpretačním a komunikačním vzorcům, které jsou spojeny s nějakou jinou kulturou a jsou vůči té naší cizí a/nebo nepřátelské), odpírání uznání (jestliže jsme vylučováni z rozhodujících reprezentačních, komunikativních a interpretativních praktik naší vlastní kultury) a neúcta (jestliže je člověk pravidelně osočován nebo znevažován ve stereotypních veřejných kulturních aktech reprezentace a/nebo v interakcích každodenního života).

Za druhé, obě populární pojetí nabízejí různé způsoby nápravy nespravedlnosti. V případě přerozdělování má nápravu zajistit určitá forma ekonomické restrukturalizace. To může zahrnovat přerozdělení příjmu a/nebo majetku, reorganizaci dělby práce, změnu struktury pozemkového vlastnictví, demokratizaci procesů, které by se dotkly investičních rozhodnutí, nebo transformaci jiných základních ekonomických struktur. (Ačkoli se tyto nápravy navzájem značně liší, v tomto pojetí je všechny zahrnuji pod obecný pojem „přerozdělování“.)⁸⁾ Naproti tomu v případě uznání je nápravou nespravedlnosti kulturní nebo symbolická změna. Ta zahrnuje zcela nové hodnocení identit, jimž je upírán respekt, a kulturních výkonů osočovaných skupin; uznávání a pozitivní hodnocení kulturní rozmanitosti; transformaci celých společenských vzorců reprezentace, interpretace a komunikace v takovém rozsahu, aby se proměnila sociální identita každého člověka. (I když jsou i tyto druhy nápravy navzájem odlišné, budu obecným pojmem „uznání“ mínit opět celou skupinu.)⁹⁾

8/ U tohoto užití není „přerozdělování“ omezeno na způsob nějakého již limitovaného přidělování, které je spojováno s liberálním státním blahobytem. Spíše zahrnuje druh hluboké ekonomické strukturální změny, která byla z historického hlediska spojována se socialismem. Zahrnuje tudíž jak „afirmativní“ přístupy, které chtějí změnit ekonomické důsledky bez změny základních mechanismů, které je plodí, tak i „transformační“ přístupy, které chtějí změnit ové základní mechanismy. (K odlišení afirmativního a transformačního přerozdělování srv. Fraser, N., From Redistribution to Recognition? Dilemmas of Justice in a „Postsocialist“ Age. *New Left Review*, 212, July/August 1995, s. 68–93. Znovu otištěno in: *Justice Interruptus. Critical reflections on the „Postsocialist“ Condition*. New York 1997.) V této kapitole tento protiklad podrobněji vyložím. Na tomto místě chci zmínit jen to, že by toto užití „přerozdělování“ – protože je v souladu s radikálními zásahy do ekonomiky – mělo zmírnit i marxistické pochyby, že tento výraz nepostihuje podstatu kapitalistické nespravedlnosti.

9/ Ani u tohoto užití „uznání“ se neomezují na hodnocení skupinových odlišností, jak jsou spojovány s multikulturalismem hlavního proudu. I tady je v to spíše zahrnuta restrukturalizace symbo-

Za třetí, obě populární pojetí předpokládají odlišnou koncepci oněch kolektivních uskupení, která utrpěla nějakou nespravedlnost. V případě pojetí přerozdělování jsou kolektivními subjekty nespravedlnosti třídy nebo jim podobná uskupení, která jsou ekonomicky definována svým zvláštním postojem k trhu nebo k výrobním prostředkům.¹⁰⁾ Klasickým příkladem Marxova modelu je vykořisťovaná dělnická třída, jejíž členové musejí prodávat svou pracovní sílu, aby si opatřili prostředky k životu.¹¹⁾ Tato koncepce je však využitelná i pro jiné případy. Zahrnuje rovněž rasově klasifikované skupiny imigrantů nebo etnické menšiny, které mohou být ekonomicky definovány – ať už jako zásobárna špatně placených ne kvalifikovaných pracovníků nebo jako „podtřída“ z velké části vyloučená z regulérně placené práce, neboť je pokládána za „nadbytečnou“ a nehodnou ani vykořisťování. Jestliže tedy pojem hospodářství rozšíříme tak, že zahrne i neplacenou práci, začíná se zde navíc pozornost věnovat také ženám – jako genderu, který je zatížen tím, že má hlavní podíl na zajištění ne-

lického řádu na nejhlubší rovině, která je spojována s dekonstrukcí. „Uznání“ tudíž zahrnuje jak „afirmativní“ postupy, které chtějí změnit účinky stávajících způsobů uznání bez změny rámcových podmínek, které jsou jejich základem, tak i „transformační“ postupy, které chtějí změnit samotné základní rámcové podmínky. V této kapitole podrobněji vyložím také tento protiklad. Nyní chci pouze zmínit to, že by uvedené užití „uznání“ – protože je slučitelné s dekonstrukcí – mohlo zmírnit i poststrukturalistické pochyby, které by mohl samotný výraz vyvolat.

10/ Tato první formulace obchází problém, jak „třidu“ odpovídajícím způsobem teoreticky definovat. Ponechává otevřeno, zda „třidu“ chápat v tradičně marxistickém smyslu, tedy jako vztah k výrobním prostředkům, nebo ve weberovském smyslu, tedy jako určitý vztah k trhu. V této kapitole budu vycházet z marxistické definice, abych argumentaci zjednodušila. V pozdějších kapitolách se však chci vrátit k weberovské definici, což při té příležitosti vysvětlím.

11/ K Marxově definici třídy srv. např. Marx, K., Lohnarbeit und Kapital. In: Marx, K., Engels, F., *Werke*. Bd. 6, Berlin/Ost 1982, s. 397–423.

domácí práce, a který je následně znevýhodněn zaměstnání. Právě tak jsou konečně zahrnuta komplexně definovaná uskupení, která nabývají svou jakmile politickou ekonomii koncipujeme ve vztahu prolínání třídy, „rasy“ a genderu.

Populárního pojetí uznání mají naproti tomu oběti nespravedlnosti podobu spíše weberovských statusových tříd než marxovských tříd. Jsou definovány spíše vztahy uznání než vztahy výrobními, takže ve srovnání s ostatními společenskými skupinami požívají menší respektu a vážnosti. Klasickým případem Weberova statusu je etnická skupina s nízkým statusem, která je porovnávána panujícími kulturními hodnotovými vzorci jako odlišná a méně hodnotná, a to ke škodě sociální vážnosti členů skupiny a v neprospěch jejich šancí získat sociálně vážení.¹² Tato koncepce je však využitelná i pro jiné případy. Za současných politických okolností byla rozšířena na gaye a lesby, kteří na sobě pocítili institucionální stigmatizaci, a také na rasově klasifikovaná uskupení, která jsou pranýřována jako jiná a méněcenná, a na ženy, které jsou ponižovány, sexuálně zvěčňovány a s nimiž se nesčetnými způsoby zachází s despektem. Nakonec byla rozšířena natolik, že zahrnuje komplexně definovaná uskupení, která nabývají svou podobu, jakmile spolu se vztahy uznání koncipujeme vztahy uznání simultánně ve smyslu „rasy“, genderu a pohlaví jako prolínající se kulturní kódy.

Z toho vyplývá – a tím se dostáváme ke čtvrtému bodu –, že obě populární pojetí předpokládají odlišná chápání skupinových diferencí. V případě pojetí přerozdělování jsou takové diference hodnoceny jako nespravedlivé distinkce. Místo aby představovaly vlastní znaky skupin, jsou výsledkem společenské konstrukce

založené na nespravedlivé politické ekonomii. Z této perspektivy by skupinové odlišnosti měly být zrušeny, a nikoli uznávány. V případě pojetí uznání se naopak s diferencemi zachází dvojím způsobem. Buďto jsou nepodstatnými, předem danými kulturními zvláštnostmi, které nespravedlivé interpretační schéma úmyslně převedlo do hierarchie hodnot. Anebo skupinové odlišnosti nepředcházejí svému převedení do určité hierarchie hodnot, nýbrž jsou spíše konstruovány zároveň s ní. Pro první variantu spravedlnost vyžaduje, aby se znehodnocené zvláštnosti znovu ohodnotily, abychom si tedy skupinových odlišností (vážili) a nikoli je zahlašovali. V rámci druhé varianty je však přikládání vážnosti pokládáno za kontraproduktivní; spíše bychom měli provést dekonstrukci oněch pojmů, na jejichž základě jsou diference v současné době rozvíjeny.

Jak jsem již zmínila v úvodu, přerozdělování a uznání jsou ve stále větší míře vymezovány jako alternativy, které se navzájem vylučují. Někteří zastánci přerozdělování, jako Richard Rorty, Brian Berry a Todd Gitlin, zastávají stanovisko, že politika identity představuje kontraproduktivní odchýlení od skutečných ekonomických otázek, které „balkanizuje“ příslušné skupiny a odmítá univerzalistické morální normy.¹³ Jediným skutečným objektem politické konfrontace je pro ně ekonomika. Naopak nemálo přímluvců uznání, jako např. Iris Marion Youngová, trvá na tom, že politika přerozdělování, která je slepá k odlišnostem, by mohla nespravedlnost ještě zvětšit tím, že mylně univerzalizuje vládnoucí skupinové normy, takže od podřízených skupin vyža-

←
nebo
je rozšířil
(nač.)

12/ K Weberově definici statusu srv. Weber, M., „Parteien“ und „Stände und Klassen“. *Wirtschaft und Gesellschaft. Grundriss der verstehenden Soziologie*. Tübingen 1972, I. Halbband, s. 167–169, 177–180.

13/ Srv. Barry, B., *Culture and Equality: An Egalitarian Critique of Multiculturalism*. Cambridge (Mass.) 2001; Gitlin, T., *The Twilight of Common Dreams. Why America is Wracked by Culture Wars*. New York 1995, k tomu Rorty, R., *Achieving Our Country: Leftist Thought in Twentieth-Century America*. Cambridge (Mass.) 1998, stejně jako Is „Cultural Recognition“ a Useful Notion for Left Politics? In: Fraser, N., *Adding Insult to Injury. Social Justice and the Politics of Recognition*. Ed. Kevin Olson. London (v tisku).

duje asimilaci, místo aby uznala jejich specifičnosti.¹⁴ Prvořadým politickým cílem je pro ně kulturní transformace.

Svým vzájemným obviňováním nám tito protihrači vykrešlují přerozdělování a uznání jako neslučitelné alternativy. Zdá se tedy, že nás staví před výlučnou volbu, před buď – anebo. Měli bychom se snad rozhodnout pro politiku přerozdělování, která chce zrušit třídní hierarchii? Nebo bychom se měli přidat k politice uznání, která chce skupinové odlišnosti zachovávat nebo dekonstruovat? Zjevně nelze schvalovat obojí.

X Jedná se však o zavádějící protiklad.

2. Využívané třídy, opovrhované formy sexuality a dvoudimenzionální kategorie

Provedme myšlenkový experiment, abychom viděli, proč tomu tak je. Sledujme pojmové spektrum různých druhů vedení sociální hranice. Jednou krajností je vymezení hranic, které odpovídá populárnímu pojetí přerozdělování, druhou pak ta, která odpovídá populárnímu pojetí uznání. Mezi nimi jsou všechny případy, které se ukazují jako problematické, protože odpovídají současně oběma pojetím spravedlnosti.¹⁵

Věnujme se nejprve přerozdělování, první krajní mezi spektra. Postulujeme na tomto místě sociální vymezení ideálního typu, jak je zakotveno v hospodářské struktuře společnosti. Podle definice pak bude nutné odvodit

14/ Srv. Young, I. M., *Justice and the Politics of Difference*. Princeton 1990. Youngová ovšem neuzivá ani výraz „uznání“, ani se nehlásí k přednosti kulturní transformace. Přesto se domnívá, že hlubší logika jejího myšlení tuto charakteristiku a interpretaci podporuje. Podrobněji k tomu: Fraser, N., *Culture, Political Economy, and Difference*. On Iris Young's „Justice and the Politics of Difference“. In: táž, *Justice Interruptus*, c.d.

15/ Následující výklady revidují jednu pasáž mého eseje *From Redistribution to Recognition?*, c.d.

každou strukturální nespravedlnost, která je následkem tohoto vymezení, z politické ekonomie. Jádrem této nespravedlnosti bude nerovnoměrné socioekonomické rozdělování, zatímco doprovodné kulturní nespravedlnosti se v poslední instanci odvozují ze struktury hospodářství. Z tohoto hlediska bude tedy moci být nápravou, jež je pro odstranění nespravedlnosti, nakonec přerozdělování, a nikoli uznání.

Zdá se, že příkladem, který má k tomuto ideálnímu typu velmi blízko, je třídní diferenciací, tak jak je rozvíjena v ortodoxním, ekonomistickém marxismu. (Ponechme přitom stranou otázku, zda tento způsob čtení marxismu je přiměřený, a vynechejme prozatím i otázku, zda tento koncept tříd odpovídá historicky existujícím uskupením, která ve skutečnosti a ve jménu dělnické třídy bojovala za spravedlnost.)¹⁶ V této koncepci je třídní diferenciací zakotvena v hospodářské struktuře kapitalistické společnosti. Dělnická třída je úhrn osob, které musejí prodávat svou pracovní sílu v podmínkách, jež zmocňují třídu kapitalistů k tomu, aby si přivlastnili nadhodnotu ke svému vlastnímu prospěchu. Rozhodující nespravedlností tohoto řádu je vykořisťování, ona zvláště hluboko sahající forma nerovnoměrného rozdělování, jejímž prostřednictvím se schopnost výkonu proletariátu uplatňuje proti němu samému a je zneužívána za účelem udržení společenského systému,

16/ Kvůli argumentaci chápu třídu předně ve smyslu její ortodoxní a ekonomické conceptualizace a to proto, abych vyostřila protiklad k jiné ideálně typické kolektivitě, které se budu níže věnovat. Předpokládám proto, že uspořádání tříd – na rozdíl od uspořádání statusu – je zcela zakotveno v ekonomické struktuře společnosti. Nejde tu samozřejmě o jedinou legitimní interpretaci marxistického pojmu tříd. V pozdějším stadiu mé argumentace uvedu interpretaci, která není tak ekonomická, a to interpretaci, která (jako např. u E. P. Thompsona a Joan Wallachové Scottové) přikládá větší váhu kulturním, historickým a diskursivním dimenzím třídy. Srv. k tomu Thompson, E. P., *The Making of the English Working Class*. London 1963, a Scott, J. W., *Gender and the Politics of History*. New York 1988.

který zvýhodňuje druhé. Proletáři nepochybně zažívají i povážlivé kulturní nespravedlnosti, „skrytá třídní příkoří“.¹⁷ Tyto nespravedlnosti však mají daleko k tomu, aby byly přímo zakotveny v samostatném nespravedlivém statusovém uspořádání, neboť se odvozují z hospodářské struktury, kdežto ideologie třídního podřizování ospravedlňuje vykořisťování na jiné rovině a pokračuje v něm jinými prostředky. Jako náprava tohoto druhu nespravedlnosti se tedy nabízí přerozdělování, a nikoli uznání. Aby bylo možné třídní vykořisťování překonat, je potřeba provést restrukturalizaci politické ekonomie, a změnit tak třídní rozdělování výnosů a břemen. V marxistické perspektivě probíhá taková restrukturalizace natolik radikálně, že jsou třídy jako takové zrušeny. Úkolem proletariátu tedy jednoduše není zajistit si vyšší podíl na zisku, nýbrž „zrušit sebe sama jako třídu“. Poslední, co proletariát potřebuje, by bylo uznání jeho odlišnosti. Naopak, jedinou cestou, jak nespravedlnost napravit, je nechat proletariát zmizet jako zvláštní uskupení.¹⁸

Věnujme se nyní druhé krajní mezi našeho pojmového spektra. Postulujeme zde sociální vymezení ideálního typu, které odpovídá populárnímu pojetí uznání. Svě kořeny má ve společenském statusovém uspořádání, a nikoli v hospodářské struktuře. Proto bude každá strukturální nespravedlnost, která ji provází, odvozována z institucionalizovaných kulturních hodnotových vzorců společnosti. Jádrem této nespravedlnosti bude zneuznání, kdežto současné ekonomické nespravedlnosti se budou vposledu odvozovat ze statusového uspořádání. To, co by mohlo tuto nespravedlnost napravit, bude uznání, a nikoli přerozdělování.

17/ Srv. Sennett, R., Cobb, J., *The Hidden Injuries of Class*. New York 1973.

18/ Námitka naznačuje, že konečným výsledkem by nebylo ani tak odstranění proletariátu, jako jeho univerzalizace. Ale i v tomto případě by zmizela specifičnost uskupení, jakým je proletariát.

Zdá se, že příkladem, který má k tomuto ideálnímu typu velmi blízko – pokud jej posuzujeme prizmatem Weberovy statusové koncepce – je sexuální diferenciacce. (Tak jako dříve, pomeňme prozatím otázku, zda je toto pojetí sexuality přiměřené skutečně existujícím uskupením, která se mobilizovala proti reálně přítomnému heterosexismu.¹⁹) V této koncepci není základem společenského vedení hranice mezi heterosexuály a homosexuály politická ekonomie – homosexuálové jsou koneckonců v kapitalistické společnosti rovnoměrně rozvržení napříč třídami, v dělbě práce jim koneckonců nepřísluší žádné specifické postavení a neutvářejí vykořisťovanou třídu. Toto vymezení má spíše kořeny ve statusovém uspořádání společnosti, takže institucionalizované kulturní hodnotové vzorce posuzují heterosexualitu jako přirozenou a jako normu, homosexualitu naproti tomu jako perverzní a hodnou opovržení. Takto heteronormativní hodnotové vzorce, které jsou rozsáhle institucionalizované, pokrývají široké pole sociální interakce. Tak jak jsou výslovně kodifikovány v četných právních oblastech (včetně rodinného a trestního práva), určují ráz právní konstrukce rodiny, intimity, soukromé sféry a rovnosti. Svě kořeny mají rovněž v četných oblastech vládní politické regulace (včetně přistěhovalecké politiky, politiky udělování státního občanství a azylové politiky) a v každodenních odborných praktikách (např. v lékařství a psychoterapii). Heteronormativní hodnotové vzorce pronikají také do populární kultury a každodenní interakce. Proto jsou gayové a lesby nakonec řazeni k *opovrhovanému druhu sexuality*, a podléhají tak sexuálně specifickým formám

} 41^{srL}

19/ Kvůli argumentaci opět chápu sexualitu předně jako silně stylizovaný a kulturalistický způsob konceptualizace, abych tak vyostřila její rozdíl oproti třídě. Proto ukazují, že sexuální diferenciacce je zcela zakotvena ve statusovém uspořádání, a nikoli v politické ekonomii. Samozřejmě tu nejde o jedinou možnou koncepci sexuality. Jako další krok své interpretace později uvedu alternativní koncepci, která přisuzuje politické ekonomii závažnější roli.

statusového podřízení. Ta se nezastaví ani před jejich zahanbováním a urážením, upírá jim jejich práva a výhody manželství a rodičovství, omezuje jejich právo svobodně vyjadřovat svůj názor a svobodně se spolčovat, ponizuje je prostřednictvím masmediálně prosazovaných stereotypů, šikanuje je a haní je v jejich každodenním životě, a odpírá jim jejich plná práva a rovnou právní ochranu, které by měli požívat jakožto občané. Tyto druhy újmy odpovídají nespravedlnosti v důsledku zneuznání.

Také gayové a lesby jistě zažívají značnou ekonomickou nespravedlnost: ve většině států mohou být paušálně vylučováni z veřejné a vojenské služby, jsou jim z velké části upírány sociální výhody poskytované rodině, přičemž čelí vysokým daním a problémům v oblasti dědického práva. Tyto nespravedlnosti však mají daleko k tomu, aby byly přímo zakotveny v ekonomickém systému společnosti, neboť se odvozují ze statusové hierarchie, zatímco institucionalizace heterosexistických norem vede ke vzniku skupiny opovrhovaných osob, které v důsledku svého podřízeného postavení musejí zažívat ekonomickou újmu. Jako náprava tohoto druhu nespravedlnosti se nabízí uznání, a nikoli přerozdělování, což znamená: změnil-li se vztahy uznání, zmizí nerovnoměrné rozdělování. K překonání homofobie a heterosexismu je pak, obecně řečeno, třeba změnit statusovou hierarchii sexualit, neinstitucionalizovat heteronormativní hodnotové vzorce a nahradit je vzorci, které prokazují gayům a lesbám stejný respekt.²⁰

Na obou krajních pólech našeho pojmového spektra se tedy věci zdají být dost jasné. Jestliže máme co dě-

20/ V zásadě by se k tomu mohlo dojít také jinými cestami - např. tím, že je uznávána homosexuální specifčnost, nebo tím, že je rozložen binární protiklad normální/homosexuální. V prvním případě by logika nápravy mohla spočívat ve zhodnocení skupiny jako takové tím, že se uzná její odlišnost. Naproti tomu ve druhém případě by mohla spočívat v tom, že necháme skupinu jako takovou zmizet. K této otázce se ještě vrátím.

lat se společenskými uskupeními, která se blíží ideálnímu typu vykořisťované dělnické třídy, narážíme na nespravedlnosti podmíněné rozdělováním, které jako nápravu vyžadují přerozdělování. Co je zde nezbytné, je politika přerozdělování. Jestliže naproti tomu máme co dělat s uskupeními, která se blíží ideálnímu typu opovrhované sexuality, narážíme na nespravedlnosti, které vyplývají ze zneuznání. Tím, co je potřeba *zde*, je politika uznání.

Celá záležitost se však jeví jako méně jasná, jakmile se od krajních pólů vzdálíme. Jestliže postulujeme typ vymezení sociální hranice, který zaujímá střed pojmového spektra, stojíme před hybridní podobou, která vykazuje jak znaky vykořisťované třídy, tak i znaky opovrhované sexuality. Takováto vymezení budu označovat jako „dvoudimenzionální“. Jsou zakotvena v hospodářské struktuře a zároveň ve statusové hierarchii společnosti, takže vedou k nespravedlnostem, které lze vztáhnout k oběma kořenům. Dvoudimenzionálně znevýhodněná uskupení zakoušejí jak nerovnoměrná rozdělování, tak i zneuznání, a to *ve formách, v nichž žádný z obou druhů nespravedlnosti není nepřímým účinkem druhé, výbrž v níž jsou oba druhy primární a stejně původní.* V tomto případě by tedy nestačila ani sama politika přerozdělování, ani sama politika uznání. Dvoudimenzionálně znevýhodněná uskupení potřebují obojí.

Gender je, jak tvrdím, dvoudimenzionálním sociálním rozlišením. Gender - ani pouhá třída, ani jednoduše statusová skupina - je hybridní kategorie, která je zakotvena zároveň v ekonomické struktuře i ve společenské statusové hierarchii. Nespravedlnost ve věcech genderu lze proto pochopit a řešit jen tehdy, jestliže se zvažuje jak otázka rozdělování, tak i otázka uznání.

Z hlediska přerozdělování slouží gender jako základní organizační princip hospodářské struktury kapitalistické společnosti. Na jedné straně strukturuje základní členění jednak na placenou „produktivní“ práci a jednak na neplacenou „reproduktivní“ a domácí práci, při-

čemž ženám je v první řadě uložena odpovědnost za práci v druhé oblasti. Na druhé straně gender rovněž strukturuje další členění v rámci placené práce, totiž jednak na lépe placená, výrobní a profesionalizovaná zaměstnání, v nichž mají převahu muži, a jednak na špatně placená zaměstnání, v nichž mají převahu ženy, přičemž se jedná zejména o práci „růžových límečků“ a vedení domácnosti. Důsledkem je hospodářská struktura, která vede ke genderově specifickým formám nespravedlnosti v rozdělování, k nimž patří genderově podmíněné vykořisťování, hospodářská marginalizace a zbídačování.

Gender zde působí jako diferenciaci, která vykazuje podobné znaky jako třída a která je zakotvena v ekonomické struktuře společnosti. Z tohoto úhlu pohledu se genderově specifická nespravedlnost jeví jako typ nespravedlnosti v rozdělování, která přímo volá po odškodňujícím přerozdělení. Podobně jako v případě třídy genderová spravedlnost vyžaduje, aby hospodářství bylo přetvořeno natolik, aby genderová strukturalizace jednoduše odpadla. Má-li být odstraněno genderově specifické nerovnoměrné rozdělování, je třeba odstranit i genderově specifickou dělbu práce – tedy jak genderově specifické členění na placenou a neplacenou práci, tak i genderové členění v rámci placené práce. Logika této nápravy je téměř stejná jako logika odstranění třídního bezpráví: nechat gender jako takový zmizet. Pokud by gender nebyl ničím jiným než diferenciací podobnou diferenciaci třídní, spravedlnost by nevyžadovala nic než jeho odstranění.

Toto je však pouze jedna strana mince. Gender ve skutečnosti není pouze rozlišením podobným třídní diferenciaci, nýbrž právě tak diferenciací statusové. Jako takový zahrnuje znaky, které přísluší spíše sexualitě než třídě a které ho přímo staví před problematiku uznání. Genderové kódy pronikají do interpretačních a hodnotících kulturních vzorců, které jsou zase rozhodující pro statusovou hierarchii v jejím celku. Riziku fe-

minizace, a tím i znehodnocení jsou tedy nakonec vystaveny nejen ženy, nýbrž všechny skupiny, jejichž statusové postavení je nízké.

Hlavním znakem genderově specifické nespravedlnosti je tedy androcentrismus: institucionalizovaný kulturně hodnotový vzorec, který privileguje maskulinně orientované charakteristiky, přičemž snižuje hodnotu všeho, co je kódováno jako „ženské“, což znamená v první řadě – ale nikoli výlučně – ženy. Androcentrické hodnotové vzorce, které jsou rozsáhle institucionalizované, formují široké pole sociální interakce. Tak jako jsou vysloveně kodifikovány v četných oblastech práva (včetně rodinného a trestního práva), utvářejí právní pojetí soukromí, autonomie, sebeobrany a rovnosti. Své kořeny mají rovněž v mnoha oblastech vládní politické regulace (včetně populační, přistěhovalecké a azylové politiky) a v každodenních odborných praktikách (např. v lékařství a psychoterapii). Androcentrické hodnotové vzorce prostupují také masovou kulturou a každodenní interakcí. Tím ženy nakonec trpí pod genderově specifickou formou *statusové hierarchie*, která se nezastaví ani před sexuálním nátlakem a domácím násilím, která je ponižuje masmediálně propagovanými trivializujícími, zvětšujícími a urážlivými stereotypy, šikanuje a znevažuje je v každodenním životě, vylučuje nebo marginalizuje je ve veřejném prostoru a v platformách rozhodování, a odpírá jim plná práva a stejnou právní ochranu, které by měly požívat jakožto občané. Tento druh újmy odpovídá nespravedlnosti zneuznání. Na politické ekonomii je relativně nezávislý a není pouze částí „nadstavby“. Proto jej nelze překonat pouze samotným přerozdělováním, nýbrž vyžaduje dodatečné, nezávislé druhy nápravy v rovině uznání.

Na tomto místě se objevuje gender jako statusové rozlišení, které vykazuje podobné charakteristiky jako sexualita. Genderově specifická nespravedlnost se z tohoto úhlu pohledu jeví jako druh zneuznání, které vyžaduje nápravu prostřednictvím uznání. Podobně jako

v případě heterosexismu, překonání androcentrismu vyžaduje změnu genderově specifické statusové hierarchie, deinstitucionalizaci sexistických hodnotových vzorců a jejich nahrazení vzorci, které vyjadřují rovný respekt vůči ženám. Logika této nápravy odpovídá téměř plně logice, která se uplatnila vůči sexualitě: usiluje o to, aby byl androcentrismus demontován tím, že budou nově strukturovány vztahy uznání.²¹

Gender je, celkově vzato, dvoudimenzionální sociální rozlišení. Spojuje třídě podobnou dimenzi, kterou odkazuje do okruhu přerozdělování, s dimenzí statusu, kterou současně odkazuje do oblasti uznání. Přitom musí zůstat nezodpovězeno, zda oběma dimenzím přísluší stejný význam. Má-li se však čelit genderově specifické nespravedlnosti, musí se v každém případě dojít ke změně jak struktury hospodářství, tak i statusové hierarchie společnosti.

Představa, že bychom měli stát před alternativou - zvolit buď paradigma přerozdělování, nebo paradigma uznání - na základě dvoudimenzionální povahy genderu, naprosto ztroskotává. Vždyť s takovou představou je spojen předpoklad, že kolektivní subjekty nespravedlnosti jsou buďto třídy, nebo statusové skupiny, v žádném případě však obojí; že nespravedlnosti jim způsobenou je buďto nerovnoměrné rozdělování, nebo zneuznání, nikoli však obojí; že skupinové odlišnosti, které tu jsou předmětem tázání, představují buďto nespravedlivé rozdíly v blahobytu, nebo nespravedlivě znehodnocené zvláštnosti, nikoli však obojí; a konečně že by nápravou nespravedlnosti bylo buďto přerozdělování, nebo uznání, v žádném případě však obojí. Jak vi-

21/ Uznání je však možné znovu dosáhnout více cestami než jen jedinou - např. tím, že se pozitivně uzná specifčnost žen, nebo tím, že dojde k dekonstrukci binární opozice mezi mužstvem a ženskostí. V prvním případě tkví logika nápravy opět v tom, že se rozhodnutí skupina jako taková uznáním její zvláštní povahy. A také ve druhém případě by mohla spočívat v tom, že se nechá zmizet skupina jako taková. K této otázce se ještě vrátím později.

díme, gender celou tuto řadu zavádějících dichotomií tříští. V našem případě stojíme před kategorií, která spojuje třídu se statusem. Diference tu vzniká jak z ekonomických rozdílů, tak i z institucionalizovaných kulturních hodnotových vzorců. Jsou tu základní jak nerovnoměrné rozdělování, tak i zneuznání. Genderově specifické nespravedlnosti lze tudíž čelit pouze přístupem, který spojuje politiku přerozdělování s politikou uznání.

3. Dvoudimenzionalita: výjimka nebo pravidlo?

Jak nezvyklý je v tomto ohledu gender? Máme zde co dělat s jedinečným nebo nepříliš častým případem dvoudimenzionality v rámci jinak většinou jednodimenzionálního světa? Nebo je dvoudimenzionalita spíše určitá norma?

Je nasnadě, že i „rasa“ představuje dvoudimenzionální vymezení hranice, určité spojení statusu a třídy. Rasistické nespravedlnosti - zakořeněné v hospodářské struktuře a současně ve statusové hierarchii kapitalistické společnosti - vyplývají jak z nerovnoměrného rozdělování, tak i ze zneuznání. V ekonomice „rasová příslušnost“ organizuje strukturální členění mezi pomocnými a náročnějšími placenými pracemi na jedné straně a mezi vykořisťovatelnou a „nadbytečnou“ pracovní silou na straně druhé. Odsud vyplývá skutečnost, že hospodářská struktura plodí rasově specifické formy nerovnoměrného rozdělování. Rasově kódovaní přistěhovalci a/nebo etnické menšiny vykazují nepoměrně vysoký podíl nezaměstnanosti a chudoby, zatímco v oblastech špatně placených pomocných prací je jejich zastoupení nepoměrně vysoké. Tyto nespravedlnosti v rozdělování mohou být napraveny pouze prostřednictvím politiky přerozdělování.

Ve statusovém uspořádání zatím eurocentrické kulturní hodnotové vzorce privilegují ty znaky, které jsou

spojovány s „běloštvím“, kdežto stigmatizované je vše, co je kódováno jako „černé“, „hnědé“ nebo „žluté“, co se tedy paradigmaticky, i když nikoli výlučně, týká lidí s jinou barvou pleti. Takto jsou nakonec rasově charakterizováni přistěhovalci a/nebo etnické menšiny pojímány jako méněcenní a podřadní druzí, kteří nemohou být pokládáni za plnohodnotné členy společnosti. Eurocentrické normy, které jsou rozsáhle institucionalizované, vytvářejí rasově specifické formy statusové hierarchie, což zahrnuje jak stigmatizaci, tak i fyzické ohrožení; kulturní znehodnocení, sociální exkluzi a politickou marginalizaci; vše, co je šikanuje a znevažuje v každodenním životě, vylučuje nebo marginalizuje je ve veřejném prostoru a v platformách rozhodování a odpírá jim plná práva a stejnou právní ochranu, které by měli požívat jakožto občané. Jelikož tento druh újmy v podstatě odpovídá nespravedlnosti zneuznání, lze mu čelit pouze politikou uznání.

Žádná ze zmíněných dimenzí rasismu navíc není zcela nepřímým efektem jiných dimenzí. Dimenze rozdělování a dimenze uznání na sebe nepochybně vzájemně působí. Avšak rasisticky kódované nerovnoměrné rozdělování není jednoduše vedlejším produktem statusové hierarchie, a právě tak ani rasisticky podmíněné zneuznání není pouze vedlejším produktem hospodářské struktury. Každá dimenze je spíše relativně nezávislá. Nelze jim proto čelit nepřímou cestou, opatřeními, která směřují vždy jen k oné jiné dimenzi. Má-li se tedy zabránit nespravedlnosti související s rasismem, musí do hry vstoupit jak přerozdělování, tak i uznání. Ani jedno, ani druhé samo o sobě nestačí.

Také třída může být, nehledě na předcházející výklad, označena jako dvoudimenzionální. Ve skutečnosti by ekonomický ideální typ, na který jsem se z heuristických důvodů odvolávala, musel ponechat bez povšimnutí důležité prvky komplexního reálného světa. Poslední příčinu třídní nespravedlnosti je nepochybně třeba hledat v hospodářské struktuře kapitalistické

společnosti.²² Avšak způsobené újmy zahrnují zneuznání stejně jako nerovnoměrné rozdělování; a statusově závislé újmy, které byly původně pouze vedlejšími produkty ekonomické struktury, už začaly žít svým vlastním životem. Dimenze zneuznání třídy se dnes již ve svém působení stala natolik samostatnou, že k jejímu odstranění jsou potřebné nezávislé druhy nápravy prostřednictvím uznání. Třídní zneuznání může nadto latentně zabránit mobilizaci sil proti nerovnoměrnému rozdělování. Jestliže dnes chceme najít širší podporu pro provedení ekonomické transformace, pak je třeba zpochybnit kulturní postoje, které ponižují chudé a pracující, například ideologie „kultury chudoby“, které naznačují, že chudí dostávají pouze to, co si zaslouží. Aby mohli vést svůj boj za hospodářskou spravedlnost, potřebují podobně i chudí a pracující politiku uznání, a to proto, aby vybudovali třídní pospolitosti a kultury, které odstraňují skryté třídně podmíněné poruchy a které jim dodávají důvěru k prosazování jejich vlastních práv. Proto lze politiku třídního uznání ukázat jak jako samoúčel, tak i jako prostředek k tomu, aby se stala možnou politika přerozdělování.²³

Obecně řečeno i taková zjevně jednodimenzionální ekonomická kategorie, jakou je třída, má určitou statusovou komponentu. Je nepochybné, že tato komponenta je podřízená a méně důležitá než komponenta ekonomická. Nicméně překonání třídně podmíněné nespravedlnosti může odůvodněně vyžadovat, aby byla politika přerozdělování spojena s politikou uznání.²⁴ Přinejmen-

22/ Je pravda, že dříve existující statusové rozdíly, jako třeba rozdíly mezi lenními pány a obecným lidem, spoluurčovaly vznik kapitalistického systému. Nicméně bylo to až vytvoření diferencovaného a relativně samostatného hospodářského řádu, co umožnilo vymezení třídní hranice mezi kapitalisty a dělníky.

23/ Děkuji E. O. Wrightovi za osobní rozmluvu (v roce 1997), ze které vzešla řada formulací této pasáže.

24/ Jak je dobře známo, historikové, např. E. P. Thompson, ukázali, že třídní boje, které se v dějinách skutečně odehrály, vždy ob-

uzn > rozd
2

ším bude nutné, abychom měli ve sporu o přerозdělávání neustále před očima také dynamiku uznání třídních bojů.

Jak je tomu ale se sexualitou? Představuje i ona nějakou dvoudimenzionální kategorii? Na tomto místě by se mohl ideální typ, který byl výše načrtnut k heuristickým účelům, ukázat jako nedostatečný, jestliže ho poměřujeme komplexitou skutečného světa. Vlastní příčina heterosexistické nespravedlnosti tkví nepochybně ve statusové hierarchii, a nikoli v hospodářském systému kapitalistické společnosti.²⁵ Újmy, k nimž zde

sahovaly také dimenzi uznání, protože dělníci se stali aktivními nejen proto, aby zmírnilí nebo odstranili vykořisťování, nýbrž také proto, aby chránili svou třídní kulturu a prosadili důstojnost práce. Vytvořili přitom vlastní třídní identity, a to často způsobem, který zvyšoval kulturní konstrukty, jako mužství, heterosexuální, typ „bělocha“ a/nebo většinovou národnost, tedy způsobem, který musel být problematický pro ženy a/nebo příslušníky sexuálních, „rasových“ a národnostních menšin. V takových případech nebyla dimenze uznání v rámci třídního boje vždy spolehlivým spojencem úsilí o sociální spravedlnost. Naopak, tento postup zahrnoval a jitril, pokud ne přímo sám performativně vytvářel, genderové, sexuální, „rasové“ a/nebo národní zneuznání. Totéž samozřejmě platí pro boje za uznání, které se soustřeďovaly na gender, „rasu“ a sexualitu, a které byly zpravidla vedeny způsobem, jenž zase preferoval elity, příslušníky střední třídy a obecně lidi lepšího postavení, jako „bělochy“, muže a/nebo heterosexuály v rámci příslušné skupiny. K dimenzi uznání v třídním boji srv. Thompson, E. P., *The Making of the English Working Class*, c.d. K dimenzi zneuznání srv. Roediger, D. R., *The Wages of Whiteness. Race and the Making of the American Working Class*. London 1991, a také Scott, J. W., *Gender and the Politics of Misrecognition*, c.d. K dimenzi zneuznání ve feministických a antirasistických bojích srv. např. Brooks Higginbotham, E., *African American Women's History and the Metalanguage of Race*. *Signs*, 17, 1993, No. 2, s. 251-274, a rovněž Spelman, E., *Inessential Woman. Problems of Exclusion in Feminist Thought*. Boston 1988.

25/ V kapitalistické společnosti je regulace v rovině sexuality relativně oddělena od hospodářské struktury, což s sebou nese určitý systém ekonomických vztahů, který se liší od příbuzenství a je zaměřen na posílení nadhodnoty. V současné „postfordovské“ fázi kapitalismu je sexualita kromě toho v rostoucí míře situována ve

došlo, v sobě obsahují jak nerovnoměrné rozdělování, tak i zneuznání; a ekonomické újmy, které vznikly jako vedlejší produkty statusové hierarchie, mají nesporně svoji vlastní váhu. Mohou nadto latentně zabránit mobilizaci sil proti zneuznání. V míře, v níž v sobě veřejně přihlášení se gayů a leseb k homosexuální orientaci skrývá ekonomická rizika, mizí jejich ochota napadnout znevýhodnění dané statusovou hierarchií; a nejinak je tomu s jejich heterosexuálními spojenci, kteří se musí podobně obávat ekonomických důsledků, protože by mohli být pokládáni za homosexuální, kdyby se za práva homosexuálů veřejně zasazovali. K tomu přistupuje fakt, že nerovnoměrné rozdělování může být „slabým článkem“ řetězu heterosexistického útisku. V současném klimatu by mohlo být jednodušší pranýřovat nerovnosti v rozdělování, jimž se cítí být vystaveni gayové i lesby, než přímo bojovat s hluboko zakořeněnými obavami ohledně statusu, z nichž čerpá homofobie.²⁶ Souhrnně řečeno, k tomu, abychom mohli přispět k přeměně sexuální specifické statusové hierarchie, je zapotřebí i boj za ekonomické zrovnoprávnění. Politiku přerозdělávání v zájmu dosud znevýhodněných forem sexuality lze proto ukázat jak jako samoúčel, tak

srovnatelně nové, pozdně moderní sféře „osobního života“, v níž se už intimní vztahy nekryjí s rodinným životem, protože se oprostily od imperativů produkce a reprodukce. V souladu s tím se heteronormativní regulace sexuality mezitím stále více vzdaluje kapitalistické ekonomii, a není už tudíž nutně její funkční součástí. Heterosexisticky způsobené ekonomické újmy se už tedy nedají přímo odvodit z hospodářské struktury. Jsou spíše zakotveny v heterosexisticky strukturované statusové hierarchii, jejíž vývojové fáze již nejsou synchronizovány s vývojovými fázemi hospodářství. K rozvinutí tohoto argumentu srv. Fraser, N., *Heterosexism, Misrecognition, and Capitalism. A Response to Judith Butler*. *Social Text*, 53/54 (Winter/Spring 1998). K opačnému stanovisku srv. Butler, J., *Merely Cultural*, tamtéž. Oba eseje byly znovu otištěny in: Fraser, N., *Adding Insult to Injury*, c.d.

26/ Také zde vděčím za četné formulace zmíněnému rozhovoru s Erikem Olinem Wrightem.

i jako prostředek k tomu, aby se stala možnou politika uznání.

Obecně řečeno i taková zjevně jednodimenzionální ekonomická kategorie, jakou je sexualita, má určitou komponentu vztahenou k rozdělování. Je nepochybné, že tato komponenta je podřízená a méně důležitá než komponenta statusová. Nicméně překonání sexuálně podmíněné nespravedlnosti může odůvodněně vyžadovat, aby byla politika uznání spojena s politikou přerozdělování. Přinejmenším bude nutné, abychom měli ve sporu o uznání neustále před očima také distributivní dynamiku bojů o sexualitu.

Z praktického hlediska tedy mohou být všechny reálně existující formy podřízení hodnoceny jako dvoudimenzionální: implikují nerovnoměrné rozdělování stejně jako zneuznání, a to tím způsobem, že každá nespravedlnost má svou vlastní váhu, nezávisle na tom, kde je nakonec zakotvena. Samozřejmě že všechny formy podřízení nejsou dvoudimenzionální stejným způsobem, a ani stejnou měrou. Jako v případě třídy se některé silněji kloní k onomu konci spektra, který označujeme jako „rozdělování“, jiné – jako v případě sexuality – směřují spíše ke krajnímu bodu, který označujeme jako uznání, a zase jiné případy – jako třeba případ gender a „rasy“ – zaujímají místo ve středu spektra. V každém případě musí být empiricky určen přesný vztah ekonomického znevýhodnění a statusového podřízení. Přesto prakticky v každém případě příslušné újmy zahrnují jak nerovnoměrné rozdělování, tak i zneuznání, a to takovými formami, že žádné z nespravedlností nelze čelit zcela nepřimo, a každá spíše vyžaduje samostatná praktická opatření. Dříve tedy, než se té které nespravedlnosti postavíme, musí být z praktického hlediska v každém případě zohledněno jak přerozdělování, tak i uznání.

Tento dvoustranný přístup se navíc stává nevyhnutelnější, jakmile už nejsou jednotlivé formy podřízení posuzovány izolovaně a začíná se o nich uvažovat

v souvislosti. Gender, „rasa“, sexualita a třída nejsou koneckonců navzájem nikterak čistě odděleny. Všechny tyto osy podřízení se spíše kříží takovým způsobem, že se týkají zájmů a identit každého člověka. Nikdo není členem pouze jednoho z těchto uskupení. A jednotlivé osoby, jímž na jedné ose sociálního rozvržení přísluší podřízené postavení, mohou bez problémů zaujmout ovládací postavení na ose jiné. Viděno v tomto světle, nutnost dvoustranné politiky přerozdělování a uznání se neuplatňuje v rámci jediné dvoudimenzionální formy vedení sociální hranice pouze jaksi endogenně. Ukazuje se rovněž exogenně, tak říkajíc napříč interagujícím sociálním rozlišením. Například někdo, kdo je jak homosexuálem, tak i příslušníkem dělnické třídy, bude potřebovat přerozdělování právě tak jako uznání, nehledě na nezávislé posuzování těchto dvou kategorií. Z tohoto hlediska musí navíc téměř každý jednotlivec, který je vystaven nespravedlnosti, tyto dva druhy nároků spojit a totéž platí také pro každého, komu jde o sociální spravedlnost, ať už je jeho osobní postavení ve společnosti jakékoli.

Obecně řečeno: člověk by měl rovnou odmítnout každou snahu koncipovat přerozdělování a uznání jako vylučující se alternativy. Cílem by spíše mělo být rozvíjet integrační postup, který je schopen pojmout a uvést do souladu obě dimenze sociální spravedlnosti.